

หยาและอาคม :

กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านที่บ้านชุมพล ตำบลชุมพล อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา

Magic and Medicine: A Case Study of Folk Healer at Ban Chumphon,
Tambon Chumphon, Sathing Phra District, Songkhla Province

โดย : สามารถ สาเริ่ม*

สาระสังเขป

บทความวิชาการเรื่องหยาและอาคม: กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านที่บ้านชุมพล มุ่งศึกษาในเรื่องราวของชาวบ้านที่มีความเชื่อ ความรู้เกี่ยวกับการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรควบคู่ไปกับการเป่าคาถาจากการลงพื้นที่และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า หมอพื้นบ้านมีทั้งคนไทยและคนมุสลิม โดยคนไทยรักษาโรคเป็นฝีป่า โรคต้อ ส่วนคนมุสลิมรักษาโรคเป็นคณนอน โรคเด็กฟุ้งขึ้น คนในหมู่บ้านและใกล้เคียงยังเข้ารับการรักษาด้วยหมอพื้นบ้านควบคู่ไปกับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน

Academic article on Magic and Medicine: A Case Study of Folk Healer at Ban Chumphon focuses on studying the stories of folks who have knowledge and beliefs about passed-on wisdom of curing disease with herbal medicine and incantations. With field researching and analyzing collected data, the results found that there were both Buddhist and Muslim traditional healers where the Buddhist healers provided treatment for ghost sickness and cataracts and the Muslim healers cure a symptom called “Delusions of parasitosis” and gas and bloating in children. The villagers and people nearby usually seek treatments from both folk healers and modern medicine at the same time.

* นักวิชาการอิสระ

Folk Medicine Rituals of Healing

เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องปกติที่มนุษย์ทุกชาติพันธุ์หลากหลายภาษาและความเชื่อทางศาสนาจะต้องประสบพบเจอในชีวิต มนุษย์เรานั้นจึงได้คิดค้นวิธีการรักษาและพัฒนาด้านการรักษาโรคมาเป็นลำดับจากการใช้ภูมิปัญญาการรักษาแบบใช้สมุนไพร จนกระทั่งปัจจุบันมีเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยก้าวหน้า แต่ในชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งเรื่องการเจ็บป่วยนั้นพบว่ นอกเหนือจากการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันแล้ว ชาวบ้านยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร ร่วมกับการเป่ามนคาตามความเชื่อดั้งเดิม หมอที่รักษาโรคด้วยวิธีการนี้ผู้คนในท้องถิ่นภาคใต้เรียกว่า “หมอบ้าน” หรือ “หมอพื้นบ้าน”

“หมอพื้นบ้าน” หมายถึง บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้าน ตามวัฒนธรรมของชุมชนสืบทอดกันมานานเป็นที่นิยมยกย่องจากชุมชน (กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย, 2564)

อาจารย์สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ให้ความหมายไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่มที่ 17 ว่า “หมอกกลางบ้าน” หรือ “หมอพื้นบ้าน” หมายถึง “ผู้ที่ให้การรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ได้ป่วยตามแบบโบราณ โดยใช้อยากกลางบ้าน ใช้วิธีการบำบัดรักษาตามกรรมวิธีโบราณ เช่น การจับเส้น นวดแผน ทำคลอด ต่อกะตุกรวมทั้งผู้รักษาใช้ด้วยเวทมนตร์คาถาเสกเป่า รตนน้ำมันต์ และยังรวมถึงผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมที่ใช้วิธีทางไสยศาสตร์ประจำท้องถิ่นด้วย ในภาคใต้สมัยก่อนหมอกกลางบ้านประเภทที่ใช้อยากกลางบ้านส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุอาวโส หรือเจ้าอาวาส หรือเป็นฆราวาสที่เรียนรู้มาจากวัดที่มีชื่อเสียงในด้านนี้ อีกส่วนหนึ่งเป็นหมอกกลางบ้านด้วยการสืบทอดจากตระกูล มีบ้าง

ภาพ 1 ภาพมุมสูงบริเวณบ้านชุมพลริมทะเลริมทะเลคือชุมพลชายทะเลถัดขึ้นไปคือชุมพลระวาง ตั้งอยู่ในแนวเดียวกับวัดพระโคซึ่งเป็นวัดที่อยู่บนภูเขา
ที่มา : สรุเชษฐ์ แก้วสกุล

ที่เป็นประเภطلักวิทยาศึกษาจากตำราด้วยตนเอง เพราะหมอรุ่นเก่า ๆ มักหวงวิชาและจะเลือกถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ที่ตนไว้เนื้อเชื่อใจเป็นพิเศษก็ต่อเมื่อรู้สึกว่าคุณเองไม่อยู่ในวิสัยที่จะใช้ความรู้นั้นได้อย่างที่เคยเป็นมา หมอกกลางบ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีคุณธรรมสูง ไม่กะเกณฑ์เอาเงินค่ารักษาเว้นแต่บูชาครูซึ่งเรียกว่า “ค่าราด” ซึ่งก็เป็นจำนวนน้อย เพราะเครื่องยาต่าง ๆ ที่ใช้ก็มักให้ผู้ป่วยจัดหาเอาเองตามที่หมอบอกให้ โดยเฉพาะหมอที่รักษาด้วย “ยาผีบอก” ส่วนมากจะรับค่าตอบแทนใด ๆ ไม่ได้เลย ถ้าฝ่าฝืนเชื่อกันว่าความขลังของตนจะเสื่อมสูญในทันที และความขลังของยาผีบอกถือกันว่าเป็นสมบัติเฉพาะตัวจะถ่ายทอดให้แก่ผู้ใดไม่ได้ เว้นแต่เป็นความประสงค์ของผีที่บอกให้จะอนุญาตเป็นราย ๆ ไป” (สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่มที่ 17)

จากประสบการณ์ของผู้เขียนซึ่งมีโตะหยัง (ยายทวด) นางซาลิมะ เจ๊ะหวังสวา กับมะแก็ (ยาย) นางฮะ เจ๊ะหวังสวา เป็นหมอพื้นบ้านซึ่งทำคลอด เรียกด้วยคำมลายูท้องถิ่นสงขลาว่า “โตะปีตัน” (หมอตำแย) นอกจากทำคลอดแล้วโตะหยังของผู้เขียนนั้นยังสามารถรักษาโรคอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น “โรคต้อกระจก” วิธีการรักษาจะใช้กะลามะพร้าวมาครอบที่ดวงตาแล้วทำการว่ามนคาถา ซึ่งเรียกรักษาว่า “ตัดต้อ” และการรักษาอาการไข้เฉพาะกลางคืน ที่เกิดกับเด็กเรียกว่า “ไข้ป่า” ผู้เขียนมีประสบการณ์การรักษาโดยโตะหยัง วิธีการคือนำน้ำมันมะพร้าวมาถูบที่บริเวณท้อง แล้วว่าคาถาเรียกรักษาว่า “หักป่า”

ส่วนมะแก็ของผู้เขียนนั้นเป็นผู้สืบทอด สูตรยา รักษา “ไข้ทับทิม” ปัจจุบันมีป้าสะไห้เป็นผู้สืบทอด การต้มยา และวะ (คุณลุง) ของผู้เขียน นายหมัด บิลละ ยังสืบทอดการเป็นหมอพื้นบ้านสามารถรักษาโรคต่าง ๆ เช่น “โรคเรื้อน” และ “โรคซาง” รวมถึงการรักษาเด็กที่ร้องไห้อย่างไม่มีสาเหตุ จะใช้วิธีการรักษาตามความเชื่อด้วยการ “ผูกสายมือ” ที่ทำจาก ด้ายดิบนำมาควั่นโดยผูกเข้ากับพืชสมุนไพร “หัวไพร” ขณะที่ผูกที่ข้อมือเด็กจะมีการว่าคาถาที่สืบทอดกันมาไปด้วย เหตุนี้เอง ผู้เขียนจึงมีความสนใจเรื่องการรักษาด้วยหมอพื้นบ้าน

สำหรับในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนได้สำรวจข้อมูล ภาคนามที่บ้านชุมพล หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา ณ หมู่บ้านแห่งนี้แบ่งละแวก บ้านออกเป็นสองหมู่บ้านย่อยคือริมฝั่งทะเลเรียกว่า “บ้านชุมพลชายทะเล” บริเวณนี้มีการตั้งถิ่นฐานของ คนมุสลิม ถัดเข้ามาข้างในมีคลองกันอีกฝั่งเรียกว่า “ชุมพลระวาง” (สามารถ สาริ, 2566) ซึ่งเป็นบ้านเรือน ของคนไทยพุทธ คนทั้งสองกลุ่มมีการแต่งงานข้าม ศาสนา ถ้าหากเป็นคนไทยซึ่งแต่งงานกับคนมุสลิม

ซึ่งเข้ารับศาสนาอิสลามก็จะย้ายไปอยู่กับมุสลิมที่ ริมทะเล ด้วยความเป็นเครือญาติกันคนทั้งสองกลุ่ม จึงยังคงไปมาหาสู่กัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไปร่วมในงานบุญ งานแต่งงาน หรือ งานศพ รวมถึง การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วย และยังมีผู้สืบทอด องค์ความรู้ด้านการรักษาแบบ “หมอพื้นบ้าน” โดยมี รายละเอียดดังนี้

1. หมอพื้นบ้านรักษาเด็ก

1.1 อาการเป็นผีป่า

เด็กทารกมีอาการร้องเป็นเวลาโดยเฉพาะ ช่วงตอนเย็น เชื่อกันว่าเพราะเด็กเห็นผี ซึ่งในทางการแพทย์เรียกว่า “โคลิค” คือ ภาวะที่ทารกมีอาการร้องให้ อย่างรุนแรงมากกว่าปกติ ทารกอาจมีการร้องให้ มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน มากกว่า 3 วันต่อสัปดาห์ และอาจมีอาการยาวนานเกิน 1 สัปดาห์เป็นต้นไป โดยที่อาการดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในเวลาเดิมซ้ำ ๆ ของในแต่ละวัน โดยภาวะนี้จะเป็นภาวะที่เกิดในทารก ที่สุขภาพดี และมีอายุ 1 เดือน จนถึง 4 เดือน ปัจจุบัน เรายังไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดภาวะโคลิค แต่มีปัจจัยบางอย่างที่จะทำให้ภาวะโคลิคมีอาการที่ รุนแรง และร้องได้นานมากขึ้น เช่น ปัจจัยเกี่ยวกับ แก๊สที่อยู่ในลำไส้ของทารกที่มีมากเกินไป ปัจจัยการ ย่อยนมไม่สมบูรณ์ การเปลี่ยนของจุลินทรีย์ในลำไส้ เป็นต้น” (โรงพยาบาลศิรินครินทร์ สมุทรปราการ, ม.ป.ป.)

นายจรัญ สุวรรณรัตน์ (น้านุ้ย) อายุ 58 ปี หมอ พื้นบ้านคนไทยพุทธ ซึ่งผู้เขียนได้มีโอกาสดัมภาษณ์ ข้อมูลเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2566 สรุปได้ว่า สืบทอด การรักษาโรคนี้มาจากคุณแม่ชื่อว่านางฉาย ขุนบุญทอง ซึ่งเสียชีวิตไปแล้วหลายปี สำหรับการรักษาอาการ ดังกล่าวแต่เดิมจะใช้หมากพลูในการรักษา ต่อมา น้านุ้ยปรับเปลี่ยนเป็นการใช้พืชชนิดใดก็ได้ที่กินได้ เมื่อเด็กในหมู่บ้านมีอาการร้องเป็นเวลา พ่อแม่จะมา หาน้านุ้ยที่บ้านเพื่อขอให้ช่วยรักษาให้ลูกหยุดร้อง

น้าบุญได้สืบทอดวิธีการรักษาให้ผู้เขียนชม และ บ้านที่ข้อมูลเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2567 ซึ่งน้าบุญให้ ข้อมูลว่าปกติแล้วการรักษาจะรักษาในช่วงตะวันตก ขอบฟ้าหรือที่เรียกว่า “ยามนกชุมรัง” โดยมีขั้นตอน ดังนี้

เริ่มตั้งแต่การแต่งตัว จะต้องมีผ้าขาวม้าติดตัว ไปด้วยหนึ่งผืน นำผ้ามาคล้องไว้ที่คอ เมื่อเจอต้นพืช เป้าหมายสำหรับใช้รักษาแล้ว การจะเก็บต้นพืชนั้น จะมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเรียกว่า “พลียา” พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2555 ให้ความหมายไว้ว่า “...[พลี] ก. เสียสละ เช่น พลีชีพ เพื่อชาติ, บวงสรวงเชิญเอามา (ใช้แก่ยาสมุนไพร) เช่น ไปพลียาที่ต้นเทียน คือ ไปบวงสรวงเก็บต้นเทียนหรือ ส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นเทียนมาทำยารักษาโรค...” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554)

“การพลียา” นั้น น้าบุญจะพูดกับต้นไม้เป็นคำถาม ว่า “นียาผีป่าหม้าย” แล้วก็พูดตอบว่า “นี้แหละยาผีป่า เอาไปตะรักษาเด็กหาย” เมื่อพูดจบน้าบุญเดินถอยให้ ห่างจากต้นไม้ แล้วก็มลงคลานเหมือนเสือเข้ามายัง ต้นไม้ดังกล่าว แล้วใช้ปากเก็บใบไม้สามครั้งเรียกว่า “สามคำ” เคี้ยวไว้ในปากแล้วลุกขึ้น นำเอาผ้าขาวม้า มาคลุมศีรษะไว้ เดินมุ่งหน้าไปยังบ้านของเด็กที่มี อาการ “เป็นผีป่า” พร้อมทำเสียงร้องเหมือนเสือไป ตลอดทาง หากเจอผู้คนระหว่างทางห้ามพูดคุยด้วย เด็ดขาด สำหรับการสาธิตนี้ มีวระอมิด วงษ์อุทัย สาธิตเป็นเด็กนอนอยู่บนขน้า เมื่อน้าบุญไปถึงจึงได้ ทำการกระที่บพื้น ร้องเหมือนเสือและพ่นยาสมุนไพร ในปากจำนวนสามครั้งเรียกว่า “พ่นผีป่า” เป็นอันเสร็จ พิธี จะทำการรักษาเพียงครั้งเดียว หลังจากรักษาเสร็จ เรียบร้อย พบว่าเด็กหยุดร้องทุกรายที่รักษาให้ที่ผ่านมาน้าบุญรักษาทั้งลูกของคนไทยพุทธ และคนมุสลิมใน หมู่บ้าน เมื่อใครมาตามก็รักษาให้หมด โดยไม่มีการเก็บ ค่ารักษาแต่อย่างใด ซึ่งน้าบุญบอกว่า “ไม่เอาอะไร

ภาพ 2 นายจรัญ สุวรรณรัตน์ คนไทยพุทธหมอพื้นบ้าน รักษาโรคเป็นผีป่าที่บ้านชุมพลระวาง ที่มา : ผู้เขียน

ภาพ 3 นายจรัญ สุวรรณรัตน์ คนไทยพุทธหมอพื้นบ้าน รักษาโรคเป็นผีป่า สาธิตการพลียาสมุนไพรสำหรับใช้รักษาโรค ที่มา : ผู้เขียน

ภาพ 4 นายอาด หลีกกันชะ คนมุสลิมหมอรักษาโรคพุงขึ้น ที่บ้านชุมพลชายทะเล ที่มา : ผู้เขียน

ภาพ 5 สายมือทำจากด้ายดิบควั่นเป็นเชือกผูกหัวโพไว้ด้วย ทำโดยหมอคนมุสลิมบ้านชุมพลชายทะเล
ผูกที่แขนหลานนางอาอีชะ วงษ์อุทัย
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพ 6 ต้นไฟฟ้ายสมุนไพรที่นำมาผูกกับด้ายดิบที่ควั่นเป็นเชือกผูกให้กับเด็กถ่ายจากบริเวณบ้านของนายหุรูน หลีกกันชะ
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพ 7 สายมือทำจากเชือกสามสีควั่นเป็นเชือก ทำโดยหมอคนไทยพุทธบ้านชุมพลระวางผูกที่แขนหลานนางอาอีชะ วงษ์อุทัย
ที่มา : ผู้เขียน

ช่วยเหลือเด็ก” ส่วนการสืบทอดการเป็น “หมอพื้นบ้าน” รักษาโรค “เป็นผีป่า” น้าบุญบอกว่า ลูกๆ และเด็กรุ่นใหม่ไม่มีใครสนใจ จึงไม่แน่ใจว่าจะมีคนรับช่วงต่อและสืบทอดต่อจากนี้หรือไม่

ทั้งนี้พบว่า คนไทย คนมุสลิมที่บ้านชุมพล ยังมีค่านิยมในการนำบุตรหลานไปให้หมอพื้นบ้านผูกสายข้อมือให้อีกด้วย เพราะเชื่อว่าสามารถป้องกันสิ่งไม่ดีที่จะมาทำให้เด็กร้องหรือเจ็บป่วยได้ ปัจจุบันในหมู่บ้านมีหมอคนไทยพุทธหนึ่งคน และหมอคนมุสลิมหนึ่งคนด้วยเวลาจำกัดทำให้ผู้เขียนไม่มีโอกาสไปสัมภาษณ์ข้อมูลโดยตรงแต่ได้ข้อมูลเรื่องนี้จากนางอาอีชะ วงษ์อุทัย ซึ่งท่านมีหลานที่ยังเป็นทารกและได้มีการผูกสายข้อมื่อดังกล่าว โดยแขนขวาหมอมุสลิมเป็นคนทำให้ โดยพาหลานไปที่บ้านของหมอแล้วหมอก็นำด้ายดิบมาควั่นเป็นเชือกผูกหัวโพมาผูกมือให้ ขณะผูกมีการว่าคาถาด้วย ส่วนมือข้างซ้ายนั้นหมอคนไทยพุทธเป็นผู้ทำให้ วิธีการคือนำหมากพลุกกับเงินสิบสองบาทไปที่บ้านหมอแล้วหมอทำสายมือมาให้เป็นเชือกสามสีนำมาผูกเองที่บ้าน

1.2 เด็กฟุ้งขึ้น (ท้องอืด)

เด็กทารกแรกเกิดที่มีอายุ 1 เดือนถึง 1 ปีมักมีอาการท้องอืดหรือที่เรียกด้วยคำท้องถิ่นคนชุมพลว่า “ฟุ้งขึ้น” เมื่อมีอาการ เด็กจะร้องด้วยความเจ็บปวดหมอที่รักษาโรคนี้ชื่อว่า นายฉาด หลีกกันชะ ปัจจุบันอายุ 82 ปีเป็นคนมุสลิม ผู้เขียนได้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2567 ท่านให้ข้อมูลว่า สืบทอดการรักษาโรคนี้มาจากมะแก่ (คุณย่า) ชื่อว่า เหม๊ะ หลีกกันชะ ซึ่งเสียชีวิตไปแล้วหลายปีเช่นกัน โดยเริ่มสืบทอดเมื่ออายุประมาณ 40 ปี ท่านได้สาธิตวิธีการรักษาให้ผู้เขียนดูพบว่า การรักษาโรคนี้ไม่มีการใช้ยาสมุนไพรทางลบบนตัวเด็ก มีเพียงการตรวจดูด้วยการจับที่ท้องของเด็กเท่านั้น ช่วงเวลาในการรักษาจะเป็น “ยามนกดุจร” เช่นเดียวกัน และจะต้องรักษาต่อเนื่องวันละครึ่ง

ติดต่อกันสามวันเรียกว่า “สามมือ”

เมื่อพ่อแม่ของเด็กสังเกตเห็นว่าลูกมีอาการท้องอืดและร้องไห้ก็จะมาตามท่านให้ไปช่วยรักษาเมื่อไปถึงก็ตรวจดูบริเวณท้อง ถ้าเป็น “พุงขึ้น” ท่านก็จะรักษาด้วยการเอามือซ้ายกับมือขวามาชนกันวางไว้ช่วงบริเวณหน้าอกของเด็กแล้วขยับลงมาเรื่อย ๆ จนถึงปลายเท้าเด็กเรียกว่า “กอบ” และมีการว่าคาถาไปด้วย เมื่อถึงปลายเท้าแล้วก็ทำการสะบัดมือไปด้านข้างเหมือนว่าได้ทำการกอบเอาโรคออกจากตัวเด็ก ทำแบบนี้สามครั้งเป็นอันเสร็จพิธีสำหรับคาถาที่ใช้ใช้นั้นไม่สามารถเปิดเผยได้ เพราะจะสอนให้เฉพาะคนที่ได้รับสืบทอดการรักษาเท่านั้นจากการพูดคุยพบว่า นายรอมมีดี วงษ์อุทัย ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานจะเป็นผู้รับสืบทอดการรักษาโรคนี้ต่อจากท่าน ค่ารักษานั้นจะรับเป็นกัลยน้ำว่าหนึ่งห้วย เพราะเป็นธรรมเนียมที่ทำมาตั้งแต่แม่แก่ของท่าน ปัจจุบันพ่อแม่ของเด็กมักให้กัลยน้ำให้กัลยน้ำหรือบางคนให้เป็นเงิน 50 บาทก็มีเหมือนกัน

2. หมอพื้นบ้านรักษาโรคทั่วไป

2.1 เป็นชนหนอน

เป็นโรคที่เกิดได้กับคนทุกช่วงวัย โดยจะมีอาการคันเรื้อรัง ยิ่งเกาอาการคันก็จะเป็นลามไปตามรอยที่เกา พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นใต้พุทธศักราช 2525 จัดพิมพ์โดยสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ความหมายไว้ว่า 1) ตัวหนอนมีขนเป็นพิษ เมื่อถูกผิวหนังทำให้คันหรือปวดแสบปวดร้อน 2) โรคชนิดหนึ่ง อยู่ในคอกสัตว์ที่สกปรก ถ้าถูกเข้าทำให้คันและเน่าเปื่อย 3) หญ้าชนิดหนึ่ง ก้านดอกยาวดอกคล้ายตัวหนอน (พจนานุกรมภาษาไทยถิ่นใต้, 2525)

หมอที่รักษาโรคนี้คือนายหรรณ หลีกกันชะ (วะหรรณ) อายุ 58 ปี เป็นคนมุสลิม ซึ่งให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2567 ว่าได้สืบทอดการรักษาโรคนี้มา

ภาพ 8 นางสาวพร สุรคำแหง คนไทยพุทธหมอฟันบ้านรักษาโรคต่อบ้านชุมพลระวาง
ที่มา: ผู้เขียน

ภาพ 9 นายหรรณ หลีกกันชะ คนมุสลิมหมอฟันบ้านรักษาโรคเป็นชนหนอนที่บ้านชุมพลชายทะเลกับคนป่วยลูกหลานมุสลิมชุมพลชายทะเล
ที่มา : ผู้เขียน

จากปะ (คุณพ่อ) นายโหมด หลีกกันชะ ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว การรักษาจะใช้หมากพลูกับพืชท้องถิ่นชนิดหนึ่งซึ่งวะหรรณจะต้องไปหาในป่าไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนัก ชนิดของพืชดังกล่าวขอเก็บไว้เป็นความลับ จากนั้นนำพืชทั้งหมดมาใส่บน “หยอง” (พานกระหย่อง) แล้ววะหรรณทำการว่าคาถาเป็นการขออูอาร์ (ขอพร) จาก “อัลลอฮ์” (พระเจ้าในศาสนาอิสลาม) ให้พืชสมุนไพรทั้งหมดนี้สามารถรักษาโรคให้หาย เมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว ก็จะเคี้ยวสมุนไพรให้ละเอียดแล้วทำการพ่นไปที่บริเวณแผลของผู้ป่วย โดยรักษาช่วงตอนเย็นเป็นเวลาสามวันถึงจะหาย ผู้เขียนมีโอกาสดูเห็น

การรักษาดังกล่าวเมื่อช่วงปลายปีพ.ศ.2565 ซึ่ง
 วรรณกำลังรักษาให้กับเด็กในหมู่บ้านคนหนึ่ง
 สำหรับค่ารักษานั้นจะรับเป็นกล้วยหนึ่งหวี ยาสูบ
 ฝ้ายหรือเงิน 50 บาท ปัจจุบันยังไม่มีมีการถ่ายทอด
 ความรู้การรักษาให้กับลูกหลานคนใด

2.2 โรคต้อ

“โรคต้อ” ในที่นี้คือ “โรคต้อกระจก” ที่เกิดกับ
 ดวงตา ทางการแพทย์อธิบายว่าการเกิดต้อกระจก
 เป็นภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดการขุ่นของ “เลนส์
 ตา” ปกติเลนส์ตาจะมีลักษณะใส ทำหน้าที่ช่วยใน
 การรวมแสงให้ตกลงบนจอประสาทตาพอดี เมื่อเกิด
 ต้อกระจก ทำให้แสงไม่สามารถเข้าไปในตาได้ตาม
 ปกติ ทำให้การมองเห็นไม่ชัดเจนหรือมีอาการตามัว
 พบบ่อยในผู้สูงอายุ (โรงพยาบาลกรุงเทพ, ม.ป.ป.)

หมอที่รักษาโรคนี้คือ นางสุภาพร สุรคำแหง อายุ
 50 ปี เป็นคนไทยพุทธ สืบทอดการรักษาโรคต้อมา
 จากคุณพ่อชื่อนายพัน ช่วยเจริญ ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว
 โดยจะถ่ายทอดความรู้นี้ให้กับลูกคนสุดท้ายเท่านั้น
 ตอนที่เริ่มรักษามีอายุ 19 ปี ท่านให้ข้อมูลว่า “โรคต้อ”
 นั้นมีสามชนิดคือ “โรคต้อเนื้อ” “โรคต้อสาร” (ข้าวสาร)
 “โรคต้อลม” สำหรับการรักษาเรียกว่า “ตัดต้อ”
 หากเป็นต้อเนื้อจะใช้ เข็มวัก เนื้อปลาหรือเนื้อหมูมาตัด
 หากเป็นต้อสารจะใช้ข้าวสารมาตัด ส่วนต้อลมนั้นไม่
 เคยรักษาและไม่รู้ว่าต้องใช้อะไรมาตัด วิธีการรักษา
 คือ ให้คนป่วยนั่งบนครกตำข้าวแล้วนำกะลามะพร้าว
 ที่มีรู ซึ่งเรียกว่า “พรกผู้” มาครอบไว้ที่ดวงตาลงจาก
 นั้นจะวาดภาว่า “ตัดต้อ ต้อขาด ตัดสายฟ้าฟาด
 ขาดแล้วต้อเหือ” ว่าสามครั้งแล้วนำกะลามะพร้าวที่
 ครอบดวงตาคนป่วยมาคว่ำไว้ แล้วนำเนื้อหรือ
 ข้าวสารมาวางข้างบนแล้วทำการตัดให้ขาดเป็น
 สองท่อน จะต้องรักษาติดต่อกันสามวันจึงจะหาย
 จะเห็นได้ว่าการรักษาโรคตามวิธีการนี้จะได้มี

การใส่ยาสมุนไพรหรือสัมผัสดวงตาโดยตรงแต่อย่างใด
 สำหรับค่ารักษานั้นหรือที่เรียกว่า “ค่าราด” รับเป็น
 กล้วยหนึ่งหวีเท่านั้น ใครให้เงินก็ไม่เคยรับ กล้วยที่ได้
 มาจะต้องเอาไปถวายพระสงฆ์ที่วัด โดยจะต้องทำ
 อาหารคาวอาหารหวานจัดใส่ปันโตร่วมด้วย ปัจจุบัน
 หมอรักษามาได้สองปีแล้วเนื่องจากคนป่วยที่รักษา
 ให้ไม่นำกล้วยมาให้ เป็น “ค่าราด” จึงส่งผลให้คนเป็น
 หมอมีอาการเจ็บดวงตา ด้วยเหตุนี้จึงไม่รับรักษาให้
 แก่ใครอีก เมื่อผู้เขียนสอบถามว่ารักษามาแล้วกี่คน
 ได้คำตอบว่า “รักษามาเป็นร้อย รักษาให้หมดไม่ว่า
 ใครเจ็บป่วยมาไม่เคยปฏิเสธ แต่ตอนนี้ใครเจ็บมาไม่
 ว่าใครก็ไม่รักษาให้อีกแล้ว”

สรุป

การรักษาด้วยหมอพื้นบ้านนั้น ยังคงเป็นที่พึ่ง
 ทางใจและกายให้กับคนในหมู่บ้านชุมพล ตำบลชุมพล
 อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ซึ่งแม้ว่าการแพทย์
 แผนปัจจุบันจะมีความก้าวหน้าแล้วก็ตาม ซึ่งชาวบ้าน
 ยังคงเชื่อและใช้การรักษาทั้งสองวิธีควบคู่กันไป จาก
 ข้อมูลข้างต้นจะพบว่า การรักษาตามหมอพื้นบ้านที่
 สืบทอดกันต่อมานั้น บางโรคไม่ได้มีการแตะต้อง
 สัมผัสตัวคนไข้หรือใส่ยาสมุนไพรลงไปแต่อย่างใด
 ในมุมมองของผู้เขียนคิดว่า การรักษาแบบหมอพื้นบ้าน
 เป็นมรดกที่สืบทอดกันมาและยังคงมีประโยชน์ในการ
 ช่วยเหลืออาการเจ็บป่วยของผู้คนได้ แต่มีข้อสังเกต
 ได้ว่าการรักษาบางโรคนั้น มีการพ่นยาสมุนไพรที่อาจ
 มีความเสี่ยงต่อการมีเชื้อโรคปะปนลงไปในบาดแผลได้
 แต่ก็เป็นที่น่าสนใจที่การรักษาด้วยหมอพื้นบ้านนี้
 สามารถทำให้หลายคนหายจากโรคได้ ในกรณีของ
 บ้านชุมพลแห่งนี้ ถือได้ว่าภูมิปัญญาการรักษาแบบ
 หมอพื้นบ้าน อยู่ในความเสี่ยงต่อการสูญหายไป
 ผู้สืบทอดในระยะอันใกล้นี้ ●

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายสุรเชษฐ์ แก้วสกุล, นางสาวจันทร์สม จันทพิพัทธ์ และชาวบ้านชุมพล ได้แก่ นายหรรณ หลีกกันชะ, นายหรรณ, นายฉาด หลีกกันชะ, นายร่อหมัด วงศ์อุทัย, นางอาอีฉะ วงษ์อุทัย, นางสุภาพร สุรคำแหง และนายจรัญ สุวรรณรัตน์

บรรณานุกรม

- กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย. (2527). *รู้จักการแพทย์พื้นบ้าน*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2567, สืบค้นจาก https://indti.dtam.moph.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=154
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันทักษิณคดีศึกษา. (2530). *พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525*. กรุงเทพฯ: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โรงพยาบาลกรุงเทพ. (ม.ป.ป.). *ต้อกระจก สาเหตุ และปัจจัยสำคัญที่ควรระวัง*. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2567, สืบค้นจาก <https://www.bangkokhospital.com/content/cataracts-causes-and-important-factors-to-be-aware-of>
- โรงพยาบาลศิริรินทร์ สมุทรปราการ. (ม.ป.ป.). *ทำความเข้าใจภาวะโคโรนาการเป็นแบบไหน*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2567, สืบค้นจาก <https://www.sikarin.com/health>
- สามารถ สาเริ่ม. (2564). ความทุกข์ของมุสลิมชุมพลชายทะเล ตำบลชุมพล อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา: *ชะตากรรมลำบากบนแผ่นดินบรรพบุรุษ. วารสารรัฐสมิแล*, 44(3), 17-28.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (2554). สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2567, สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “หมอกกลางบ้าน,” *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่มที่ 17*, (2542), หน้า 8378-8379.